

Власне мешканці області були кинуті напризволяще. У той же самий час, виконуючи наказ Прокурора СРСР від 30.09.1943 р. за №81/71 виконком Сумської облради заборонив продаж хліба до виконання плану хлібозаготівель, а постанова Тростянецького виконкому зобов'язувала проводити «*фільтрацію*» населення, починаючи з 15-літнього віку.

16 березня 1944 р. радянський уряд прийняв рішення про переформування 1-го Польського корпусу в 1-шу Польську Армію в СРСР. Центром дислокації 1-ї Польської Армії радянське командування визначило район Житомира-Бердичева. Формування ж нових частин і навчання поповнення було перенесено в район м.Суми. Штаб з формування нових частин розташувався в приміщенні Сумського артилерійського училища. Постановою №51 у квітні 1944 р. міська влада терміном на два місяці надала два цегляних приміщення під склад польських військових частин.

ЛАВРИК Д.В.

ДО ІСТОРІЇ СЕЛА ЧЕРВОНЕ

Усього в Україні 55 населених пунктів з назвою Червоне. У кожному з них, незалежно від того, чи то місто чи селище, є певна родзинка, яка привертає до себе увагу дослідників.

Село Червоне розташоване на високому березі р.Псел. Відразу після його заснування Герасимом Кондратьєвим воно стало називатися Старе. Першими жителями села були вихідці з Середнього Придністров'я, які зводили місто-фортецю Суми. Але сама постать Герасима Кондратьєва (1613-1701), колишнього отамана з містечка Ставищі Білоцерківського полку, є досить загадковою. Автори «*Енциклопедії Українознавства*» називають його Герасимом Кіндратовичем. Дослідники й досі не мають достовірних даних про походження роду засновників м.Суми. Відомо лише, що батько Герасима Кіндрат був величним козаком на Київщині, а більш чітких відомостей немає.

Більше 200 років землі села Старе належали нащадкам Кондратьєва. Поступово воно розбудовувалося, з'явилася церква св.Миколая, збудована у 1753 р. полковником С.І.Кондратьєвим. До середини 20-х років ХХ ст. церква була діючою. На жаль, будівля церкви була зруйнована десь близько 1932 р., залишилася лише напівзруйнована дзвіниця, яку реставрували у 2004 р. У кінці XVII

ст. на пагорбі над річкою Псел побудували сторожовий пост з товстими стінами та чавунними ґратами. За переказами, тут ночував Петро І, коли повертався з Полтавської битви. З тих часів називають цю будівлю Петровським теремком [1].

Будинок полковника Кондратьєва - одна з перших цегляних будівель на Лівобережній Україні і найстаріша будівля Сумського козацького полку. Багато випробувань випало на стіни цього пам'ятника архітектури: з прекрасної будівлі, яка нагадувала відомий палац Бірона в Петербурзі, виконаної в стилі бароко Єлизаветинського часу, будинок перетворився на звичайне, занедбане, частково знищене зерносковище [3].

З першої половини ХІХ ст. селом володіли поміщики Зборомирські, які залишили по собі двоповерховий будинок. У 1844 р. статський радник М.М.Зборомирський заснував цукроварню. Цукрове підприємство було невелике, про що свідчить кількість виробленого цукру - на 5900 руб. У другій половині 50-х років ХІХ ст. здійснюється технічне переобладнання підприємства. Відбувся перехід від «*вогневих*» заводів до «*парових*». Парове устаткування, не зважаючи на його велику ціну, швидко окупувалося. Вироблена на ньому продукція обходила власнику вдвічі дешевше. У 1865 р. у селі діяло рафінадне виробництво, де за допомогою 2 парових машин та 118 робітників було вироблено 110 тис. пудів рафінаду.

У пореформений період була стійка тенденція до зниження кількості цукрових заводів. На початок 60-х років ХІХ ст., у зв'язку з економічною кризою і перебудовою всього економічного життя в країні, поміщицькі господарства також занепадали. Така ситуація змусила Зборомирських продати свій маєток відставному офіцеру Ліхачову. Сам Ліхачов жив у Франції, в Старе приїздив рідко. Постійно жив при маєтку і слідкував за господарством управитель німець Гаварда. Крім будинку в господарстві був кінний завод, виконаний в пізньому стилі: сукупність мавританського та російського [2].

Була в селі церковно-приходська школа (приміщення було знесене у 70-х роках ХХ ст.), а на місці нинішнього будинку культури містилася садиба священика.

Відомості про освіту в с.Червоне з другої половини ХІХ ст. ми можемо знайти у «*Докладах с предоставлением отчета инспектора народных училищ о состоянии образования в уезде*». Збереглися звіти кінця ХІХ - початку ХХ ст. У цей період у селі діяло земське однокласне народне училище. Працювала також народна бібліотека, читальня та недільна школа. Викладання

велоса на основі документа *“Примерные программы предметов, преподаваемых в одноклассных и двухклассных народных училищах ведомства Министерства Народного Просвещения”*.

Радянську владу в селі було встановлено у січні 1918 р. Після революції в селі був створений Комітет незаможних селян. Беручи до уваги події, що відбувалися за останні роки, село відносилось до розряду *“дуже бідних”*. У 1920 р. тут створено комсомольський осередок, партійний - у 1922 р. З 1923 р. у Старому діяла сільськогосподарська артіль *“Успіх”*, керував якою І.О.Левінський. У 1930 р. на базі цієї артілі був створений перший колгосп *“Ленінець-ударник”*.

У 1930 р. Старе перейменували на Червоне.

Ось що розповідають про передвоєнне село голова сільської ради П.В.Лаврик та пожежний староста К.Ф.Луніка, які 28 квітня 1941 р. заклали в підвалини будинку для пожежного інвентарю листа нащадкам. Його знайшли під час зносу будівлі: *“Що являє собою нинішнє Красне село. В ньому 620 дворів. До сільради входять село Прудок, Жовтневе, Гірне. Перший рік як стала працювати школа-десятирічка. Люди жили заможнo, у 1940 році на трудодень одержували по 5,3 кг хліба, 2 крб. 24 коп. грошима. Спостерігається значний розвиток культури жителів села...”*.

Багато чого змінила війна. Село Червоне було окуповане фашистами з жовтня 1941 р. до вересня 1943 р. За час господарювання в селі фашисти пограбували колгоспне майно, вивезли на каторжні роботи до Німеччини 150 жителів села. Збитки, яких вони завдали селу становили на той час 5 млн. руб. У перші дні війни з Червоного села на фронт було мобілізовано 620 воїнів [2].

Після звільнення села відновила роботу школа (до 1953 р. освіта була семирічна, з 1954 р. - восьмирічна, а у 1957 р. був перший випуск десятирічної школи). У 1962 р. колгосп *“Ленінець-ударник”* було перейменовано на *“Зоря комунізму”*, а пізніше - радгосп *“Сумський”*. Село відроджувалося, розбудовувалося, славилось своїми здобутками [2].

Історія цього населеного пункту є дуже багатою. Велика кількість архівних документів може розкрити нам у подальшому нові сторінки історії села Червоне, славне минуле якого і в подальшому буде предметом багатьох досліджень.

1. *Іванченко Л.П.* До 350-річчя Червоного // Вперед. - 1992. - 1 серпня.

2. *Старе село в душі колоссям зацвіло...* // Мій край Слобожанський. Сумський район. - К., 2006 - С.330-336.

3. *Сурков В.* Старосельские достопримечательности // Данкор. - 2009. - 5 августа. - №31. - С.А8-9.